



# پیک کتابدار

شماره بیست و پنجم خرداد ماه سال ۱۳۹۱ کانون توسعه فرهنگی کودکان

## آغاز سخن

### کتابداران عزیز

به یاری پرودگار پنجمین دوره آموزش کتابداران روستا را در شهریور ماه امسال ( ۲ - ۹ شهریور ) برگزار می کنیم . شما به خوبی می دانید که هدف از برگزاری این دوره ها علاوه بر تبادل تجربه و آشنایی با فرهنگ های بومی سرزمین مان ، فراگرفتن شیوه های نوین آموزشی است که در ارتباط با مخاطبان خود در کتابخانه بایستی به کار بگیرید .

ما با بررسی موضوع های دوره های قبل لازم دیدیم در این دوره موضوع آموزش مشارکتی با تأکید بر توان افزایی را انتخاب کنیم . دلیل این انتخاب پاسخ به نیاز زندگی امروز ماست که امکان پذیر نیست مگر از طریق شرکت همه افراد در همه امور و رسیدن به اهداف تعیین شده برای بهبود کیفیت زندگی و توسعه پایدار .

در این دوره مدرسان سعی می کنند با مشارکت خود شما کارگاه هایی برگزار کنند که توان شما را برای انجام فعالیت های کتابخانه ای و ارتباط با مخاطبان ، افزایش دهند .

امید است همانند دوره های قبل با شرکت آگاهانه و فعال خود هفته پر بار و شادی را در کنار هم داشته باشیم .

**موفق باشید**

## آنچه برای شرکت در دوره آموزشی لازم داریم

در دوره پنجم کتابداران روستایی ، کتابدارانی با تجربه های متفاوت شرکت خواهند کرد ، هم کتابدارانی را داریم که چهار دوره قبلی را گذرانده اند و هم کتابداران جدیدی که هنوز دوره ای نگذرانده اند ، ولی مدتی است عملاً با راهنمایی همکاران قبلی یا ما در کتابخانه هایشان فعال هستند . از آنجا که محور دوره امسال آموزش مشارکتی است ، قصد داریم با کمک همه کتابداران ، به ویژه کتابداران قدیمی ، آموخته های قبلی مان را مرور کنیم تا کتابداران جدید به اصطلاح به کتابداران قبلی « برسند » .

به این منظور ضروری است پیش از شروع دوره بعضی منابع را مطالعه و بعضی اطلاعات را جمع آوری کنید تا با آمادگی و حضور ذهن بیشتر در کارگاه ها مشارکت کنید .

### برای مطالعه

لازم است جزوه ها و یادداشت هایی را که مربوط به دوره های قبلی است ، مطالعه کنید . تمرکز ما بر مباحث « خدمات و فعالیت های کتابخانه ای به ویژه در « کتابخانه روستایی » و « مخاطب شناسی » خواهد بود . در مورد « خدمات و فعالیت های کتابخانه ای » پیش از دوره قبلی پرسشنامه ای برای شما فرستادیم که ۲۰ مورد از این خدمات را شامل می شد . در مورد « مخاطب شناسی » تاکنون در سه کارگاه به مخاطب کودک و نوجوان پرداخته ایم :

( ۱ ) کارگاه « رشد کودک » با تدریس خانم دکتر طالقانی در دوره دوم ، ( ۲ ) کارگاه « آشنایی با ادبیات کودک و معیارهای ارزیابی کودک » با تدریس خانم شاهده سعیدی در دوره سوم و ( ۳ ) کارگاه « ارزیابی کتاب کودک » ، با تسهیل گری خانم ها سعیدی و منجزی در دوره چهارم کتابداران ، جزوه « رشد کودک » خانم دکتر طالقانی و خلاصه کارگاه « آشنایی با ادبیات کودک » را بیشتر شما دارید ، با این حال این دو جزوه به اضافه پرسشنامه « خدمات کتابخانه ای » دوباره برای شما ارسال می شود . لطفاً همه ، چه کتابداران قدیمی و چه جدید ، آن ها را مطالعه کنید تا بتوانیم جلسات مشارکتی پربرای داشته باشیم . همچنین کتاب خلاصه کارگاه های دوره دوم و کتاب « ادبیات کودکان و نوجوانان » اثر ثریا قزل ایغ را مطالعه کنید .

### جمع آوری اطلاعاتی درباره روستای محل زندگی تان

یکی از وظایف کتابدارها تهیه مشخصات روستایشان است . اگر بخواهید روستایتان را به دیگران معرفی کنید آن را چگونه توضیح می دهید ؟

ابتدا موقعیت جغرافیایی محل نیاز است . فاصله اش از نزدیک ترین شهر ، جمعیت روستا ، تعداد خانوار ، تعداد مدرسه ها و اداره های دولتی و ..... شغل افراد روستا ، محل درآمدشان ، تولیدات روستا ، شغل زنان روستا ، صنایع دستی و ..... همراه با عکس و جدول های آماری .

فعالیت هایی که در روستا می شود همه را با شرح و تفصیل و مستند جمع آوری کنید . برای هر اطلاعی که می خواهید به دیگران بدهید حتماً سندی داشته باشید . همه این ها را جمع آوری کنید ، اگر قبلاً این کار را انجام داده اید ، کارتان را کامل تر کنید .

در شماره بعدی پیک کتابدار به شما می گوئیم این اطلاعات جمع آوری شده را به چه صورت دسته بندی کنید . تمام این مطالب را برای ارائه در دوره پنجم نیاز دارید ، تا زمان دارید کار را شروع کنید و انجام کار را به روزهای آخر موکول نکنید .

### **بررسی و یادداشت تجربیات**

در دوره های قبلی ، از اولین تا چهارمین دوره آموزشی هر بار خدمات فنی کتابداری و فعالیت های کتابخانه ای کارگاه هایی برگزار کردیم . پیش از آن هم برخی از کتابدارها این دوره ها را در مراکز کانون پرورش فکری استان محل زندگی شان گذرانده بودند . هر کتابدار سال ها این خواننده ها را در کارش استفاده کرده است . هرچه در این دوره ها یادداشت برداری کرده اید ، آن ها را مطالعه کنید . از آنچه خودتان طی این سال ها به طور عملی انجام داده اید و تجربه ای که به دست آورده اید ، یادداشت برداری کنید و روزی که قرار است تجربیاتتان را با دیگران در میان بگذارید ، بتوانید با استفاه از یادداشت هایتان صحبت کنید و چیزی را جا نیندازید . اگر در کارتان با مواردی روبه رو شده اید که مشکل آفرین بوده اند و راه حلی برای آن پیدا کرده اید ، هر دو را بگوئید .

هرچه فعالیت در کتابخانه انجام داده اید ، با توجه به آنچه از دوره های آموزشی فراگرفته اید یا کارگاه هایی که کارشناسان کانون طی سفرهایشان به کتابخانه برگزار کرده اند ، همه را یادداشت کنید و با همکارانتان در میان بگذارید .

اگر فعالیتی را بیشتر و بهتر انجام داده اید یا در آن مهارت بیشتری دارید و فکر می کنید با استفاده از آن اعضای بیشتری جذب کتابخانه شده اند ، آن را هم یادداشت کنید و با دیگران در میان بگذارید . آن ها که بیشتر تجربه دارند این کارگاه را برای تازه واردها برگزار می کنند .

### **بررسی فرم های گزارش به منظور تجدید نظر**

ما به طور معمول از طریق سه فرم اطلاعات مورد نیاز خود را از شما می گیریم : فرم گزارش ماهانه ، فرم گزارش فعالیت های

گروهی و فرم ارزیابی کتاب . این فرم ها با توجه به تجربیاتمان و نیازهایمان در طول سال ها ، در مقاطع مختلف تنظیم شده و با توجه به پاسخ هایی که از شما دریافت کرده ایم ، تصحیح شده است . حالا می خواهیم با توجه به نیازها ، مشکلات و پیشنهادات شما در این فرم ها تغییراتی به وجود آوریم که هم اطلاعات مورد نیاز را فراهم کنند و هم شما به راحتی آن ها را پر کنید . پس این سه فرم را خوب بررسی کنید ، مشکلاتی را که در پر کردن آن ها دارید و پرسش ها و پیشنهادات خود را یادداشت کنید تا در جلسه ای که به این منظور تشکیل خواهیم داد ، با مشارکت هم آن ها را تصحیح کنیم .

## ارزیابی کتاب

در این شماره ارزیابی دو کتاب از دو کتابدار جدید را می آوریم که مخاطبان هردو کودکان پیش دبستانی و سال های اول دبستان بوده اند. چنان که پیشتر گفته ایم، کتابخوانی و قصه گوئی برای این سنین و فعالیت های مرتبط با آن ها می تواند در زبان آموزی بسیار مؤثر باشد. بنابراین ارزیابی این دو کتابدار را از دید زبان آموزی بررسی می کنیم و در پایان مطلب کوتاهی درباره زبان آموزی می آوریم.

### کتابخانه: روستای خنگ

#### کتابدار: فاطمه غلامی

**چرامن بابامو دوست دارم**، نویسنده: دانیل هوارث، مترجم: فرنوش رضانی، تهران: نشرمرکز ۱۳۸۵

**خلاصه کتاب:** داستان درباره حیواناتی است که هریک به دلیلی پدر خود را دوست دارد.

**پیام کتاب:** محبت و لطف به بزرگترها و احترام گذاشتن به آن ها.

گروه سنی : الف

**شرح جلسه کتابخوانی و فعالیت های مرتبط با آن:** بچه ها خودشان کتاب را انتخاب کردند و من برایشان خواندم. پس از آن درباره کتاب صحبت کردیم و بعضی از بچه ها گفتند که به چه دلیل پدر خود را دوست دارند. یکی از آن ها گفت: «من پدر خود را دوست ندارم، چون با من دعوا می کند» و یکی دیگر گفت: «من پدرم را دوست دارم چون گوسفندهای ما را به چرا می برد».

نظرما: خانم غلامی کتابشناسی و خلاصه کتاب را خوب نوشته است. ولی بخش مربوط به گفته های بچه ها را هم در خلاصه آورده که ما آن را به بخش شرح جلسه کتابخوانی بردیم. او صفحه دوم فرم ارزیابی را پر نکرده و ارزیابی خود را از کتاب ننوشته است که امیدواریم در آینده این اشکال رفع شود، زیرا این بخش از فرم ارزیابی نظر و داوری کتابدار را به ما نشان می دهد که بسیار ارزنده است.

کار خانم غلامی با بچه ها خوب بوده است، چون به آن ها فرصت گفت و گو و اظهار نظر داده است. این گونه فرصت ها به ویژه از دو نظر بسیار اهمیت دارد، یکی این که به کودکان فرصت می دهد درباره احساسات درونی خود با دیگران صحبت کنند که نوعی مهارت اجتماعی است و از این طریق هم با نوعی درد دل خود را تخلیه می کنند و هم با همدیگر بیشتر آشنا می شوند. اهمیت دیگر آن زبان آموزی است. کودکان از طریق حرف زدن با دیگران، چه والدین، چه مربی و چه همسالان خود مهارت های زبانی خود را تقویت می کنند. این نکات را در ملاقات با مادران به آن ها یادآوری کنید و با معرفی کتاب های مناسب برای این سنین، آن ها را تشویق کنید که در خانه برای فرزندان خود کتاب بخوانند و درباره کتاب گفت و گو کنند.

### کتابخانه: روستای گلین

### کتابدار: توران بهمنی

**درخت سخنگو**، نویسنده (بازنویسی): مؤسسه فرهنگی هنری طاهر، برگرفته از کلیله و دمنه از افسانه های هند باستان

**خلاصه کتاب:** دو دوست، یکی ساده دل و یکی حیله گر، روزی صندوقچه ای پر از طلا پیدا می کنند. هریک قسمتی از طلاها را برمی دارد و بقیه را زیر درختی پنهان می کنند. مرد حیله گر بعداً پنهانی بقیه طلاها را برمی دارد. روزی هردو باهم به سراغ طلاها می روند و می بینند که طلاها نیست. مردحیله گر دزدی را به گردن دوست خود می اندازد و به قاضی می گوید حتی درختی هم که طلاها زیرش چال شده، واقعیت را می گوید. ولی قاضی می فهمد که او به درون درخت رفته است و با سوزاندن درخت دروغ او را فاش می کند.

**پیام کتاب:** خیانت در امانت و دزدی و فریبکاری (عاقبت خوشی ندارد)

**گروه سنی:** الف و ب

**شرح جلسه کتابخوانی و فعالیت های مرتبط با آن:** به کمک خود بچه ها کتاب را خواندیم و بعد بچه ها آن را به صورت

نمایش اجرا کردند.

**ارزیابی:** کتاب مناسب گروه سنی موردنظر بود. کشش زیادی داشت، به طوری که بعد از خواندن کتاب بچه ها نمایش داستان را اجرا کردند. زبان و بیان ساده و روانی داشت. تصویرهای کتاب خوب بود.

نظر ما: خانم بهمنی در نوشتن کتابشناسی، نام ناشر و سال انتشار را از قلم انداخته که با توجه به تازه کار بودن ایشان زیاد مهم نیست. در مورد پیام کتاب اشکال کوچکی داشت که در کار بسیاری از همکاران دیگرمان نیز گاه دیده می شود. بخش داخل پرانتز را ما اضافه کرده ایم. دقت کنید که اگر این بخش نباشد، معلوم نیست که آیا خیانت در امانت و دزدی خوب است یا بد! البته چون ما بدیهی می دانیم که بد است، به آن توجهی نمی کنیم، ولی سعی کنید پیام را به صورت جمله یا به صورتی بنویسید که مثبت یا منفی بودن آن مشخص باشد. در نوشتن پیام رعایت خلاصه نویسی را نکنید، حتی اگر مخاطبان داستان چند پیام را برداشت کرده اند، همه را بنویسید.

کار خانم بهمنی هم با بچه ها خوب بوده است. پیشتر هم گفته ایم که اجرای داستان ها به صورت نمایش در رشد زبانی کودکان، به ویژه در مناطق دوزبانه، تأثیر بسیار دارد. از نوشته خانم بهمنی معلوم نیست که بچه ها نمایش را به زبان کردی اجرا کرده اند یا فارسی. اگر به هر دو زبان اجرا کنند، به تقویت هر دو زبان کمک می کند. پیشتر هم خانم مرادی از روستای اورامان تخت از شروع فعالیتی مشابه، اجرای نمایش بر اساس کتاب ها، خبر داده بود و ما هنوز منتظر نتایج تجربیات او در این زمینه هستیم. برای همه ما جالب است که تجربه کتابداران مناطق دوزبانه را در این موارد بشنویم و بخوانیم.

در زیر مطلب کوتاهی درباره رشد زبان در کودک می خوانید:

## رشد زبان

به نقش مهم زبان در زندگی معلم و دانش آموز بیندیشید. آنان، توسط زبان با دیگران صحبت می کنند، به حرف های همدیگر گوش می دهند، می خوانند و می نویسند. به کمک زبان جزئیات وقایع گذشته را توضیح می دهند و برای آینده نقشه می کشند. چنان که در صفحات گذشته و در نظریات وایگوتسکی دیدید، زبان نقشی بنیادی در رشد شناختی کودکان دارد.

## زبان چیست؟

زبان، به صورت های گفتاری، نوشتاری یا علامات، نوعی وسیله برقراری ارتباط است و خود از تعدادی نماد و علامت تشکیل می شود. همه زبان های بشری جنبه ابداعی دارند که در آنها، با استفاده از تعداد محدودی کلمه و قاعده، می توان تعداد نامحدودی جمله ساخت. در این صورت به زبان باید مزیت خلاقانه بسیار بالایی داد. همه زبان های بشری هم تابع قوانین دستوری و آواشناسی اند.

البته ، کودکان ضمن رشد ، به طور طبیعی با قواعد نحو ، یعنی قراردادن واژه ها در جای مناسبی در جمله آشنا می شوند . مثلاً ، اگر کسی به شما بگوید « رضا از محمود کتک خورد » ، شما می دانید که ضارب و مضروب کدامند ، زیرا با ساختار جمله آشنا هستید . این نوع مفهوم ، یعنی چه کسی با چه کس دیگر ، چه کاری را انجام می دهند ، اطلاعات مهم معنایی است . در ضمن ، شما می دانید که جمله « من تا حالا به آنجا نرفته ام » درست است ، اما نمی توانید از نظر دستوری بگویید « من تا حالا به آنجا رفته ام » . از بابت معنا ، باید گفت که هر کلمه در جمله معنای خاصی دارد و یک کلمه ، ممکن است در جاهای مختلف ، معانی متفاوتی دارا باشد . مثلاً واژه های دختر و زن از بابتی به یک معنا هستند ، زیرا هر دو به جنس ماده و آن هم انسان ماده اشاره می کنند ، اما در ارتباط با سن ، معنای آنها فرق دارد . البته ، محدودیت های معنایی هم برای کلمات وجود دارد ، چنان که در جمله « سپس ، اسب به پسر گفت که من نمی توانم تندتر بدوم » از لحاظ دستوری درست ، اما از لحاظ معنایی نادرست است ، زیرا برای جانوران توانایی سخن گفتن قائل نیستیم .

### تأثیرات زیست شناختی و محیطی

یکی از زبان شناسان ( نوام چامسکی ، ۱۹۵۷ ) معتقد است آدمیان آمادگی لازم برای زبان آموزی در زمان معین و به روش معین را دارا هستند . مهم ترین دلیل مبنای زیستی زبان آموزی آن است که کودکان در همه کشورهای با وجود تفاوت در نوع زبان ، در سنین معینی شروع به حرف زدن می کنند و روش حرف زدن آنان نیز مشابه است . مثلاً ، در برخی از فرهنگ ها ، بزرگ ترها قبل از یک سالگی کودک ، با او حرف نمی زنند ، با این حال ، کودک به موقع حرف زدن را شروع می کند .

همچنین ، کودکان سخن گفتن را به روشی آغاز می کنند که فقط نمی توان آن را محصول تأثیر عوامل محیطی دانست . مثلاً ، برخی از والدین سعی می کنند کودک را وادارند که از لحاظ دستوری درست حرف بزند و با این حال ، کودک به راه خود می رود و گاهی جمله های نادرست را نیز به کار می برد . حاصل آن که انگیزه به حرف درآمدن کودک ، فقط وابسته به محیط نیست .

البته ، کودکان به روشنی نشان می دهند که حرف زدن را در شرایطی عاری از عوامل اجتماعی یاد نمی گیرند . مشخص شده است زمانی که پرستاران کودکان تغییر می کنند ، تحول چشمگیری در وضع زبان آموزی کودک رخ می دهد که این پدیده ، خود تأثیر عوامل محیطی را در فرایند زبان آموزی و به ویژه کسب واژه ها نشان می دهد . طبق یک تحقیق جدید ، معلوم شد کودکان سه ساله خانواده های فقیر در مقایسه با کودکان متعلق به خانواده های با درآمد متوسط ، تعداد واژه های کمتری را آموخته بودند و این نقص تا سن ۶ سالگی و زمان ورود به مدرسه همچنان ادامه داشت .

به طور خلاصه ، کودکان در زبان آموزی نه کاملاً تحت تأثیر عوامل زیستی اند و نه مطلقاً تحت تأثیر عوامل اجتماعی و محیطی . شما هر قدر با یک سگ حرف بزنید ، این جانور توان حرف زدن نخواهد یافت ، زیرا فاقد استعدادهای زیستی موجود در مغز کودک انسان است . اما متأسفانه ، برخی از کودکان حتی در حضور مربیان پرتجربه هم مهارت های زبانی خوبی را کسب نمی کنند . یکی از دیدگاه های تعامل گرا بر مشارکت رشد جسمانی و تجربه در رشد زبانی تأکید می کند . یعنی کودک باید هنگام تعامل با مربی اش از نظر جسمانی هم آمادگی یادگیری زبان را حاصل آورده باشد.

در محیط مدرسه یا بیرون آن ، تشویق و ترغیب بیشتر از تمرین در پیشرفت زبان آموزی تأثیر می گذارد . البته ، منظور این نیست که وقتی کودک واژه هایی را درست تلفظ می کند یا تقلید خوبی از یک بزرگسال به عمل می آورد ، باید پاداش بگیرد . کودکان ، زمانی بهتر حرف می زنند که والدین و معلمان آنان را به طور مستقیم مخاطب قرار می دهند ، از او چیز می پرسند و به واکنش وی اهمیت می دهند .

### زبان چگونه رشد می کند

رشد زبان ، چند مرحله اساسی را طی می کند . آواهای بی معنای اولیه بین ۳ تا ۶ ماهگی شنیده می شوند . نوزادان ، معمولاً اولین کلمه ها را بین ۱۰ تا ۱۳ ماهگی ادا می کنند . در ۱۸ تا ۲۴ ماهگی آنان معمولاً دو کلمه را با هم ترکیب می کنند و در این مرحله ، به زودی به اهمیت کلام در برقراری ارتباط پی می برند و جمله هایی از قبیل « کتاب آنجا » ، « شیرینی من » ، « مامان آمد » یا « بده بابا » را می گویند .

با افزایش سن ، مهارت کودکان در کاربرد واژه ها قانونمندتر می شود و آنان ، از لحاظ ادای درست کلمات ، توجه به جایگاه آنها در جمله و معنی دار بودن جمله ، پیشرفت می کنند .

با گذر از مرحله جملات دو کلمه ای ، دانش کودکان درباره معنادار بودن گفته ها به سرعت زیاد می شود . یک کودک ۶ ساله ، بین ۸ تا ۱۴ هزار کلمه را می شناسد . با توجه به این که زبان آموزی از یک سالگی شروع می شود . باید گفت که کودک به طور متوسط ، روزانه با معنای ۵ تا ۸ واژه جدید آشنا می شود . البته ، بعد از ۶ سالگی هم هنوز آهنگ رشد زبان کندتر نمی شود ، حتی آموختن واژه ها در روز ، به ۲۲ عدد می رسد ( آیا شما می توانید روزی ۲۲ واژه جدی یاد بگیرید ؟ ) سرعت زبان آموزی کودکان واقعاً اعجاب آور است .

با آن که تفاوت های زیادی میان حرف زدن یک کودک دو ساله با کودک ۶ ساله وجود دارد ، باید گفت تفاوت مهم ، در شناسایی کاربرد واژه هاست . کودک سه ساله یاد می گیرد درباره چیزهایی صحبت کند که به طور فیزیکی ، در دسترسش نیستند . به عبارت دیگر ، کودکان از مرحله « اینجا و حالا » می گذرند و می توانند درباره اتفاقاتی صحبت کنند که در گذشته رخ داده اند ،



یا آن که ممکن است در آینده اتفاق بیفتد. کودکان قبل از سن دبستانی می توانند به شما بگویند که برای ناهار خود، چه می خواهند. در حالی که در مرحله جمله های دو کلمه ای این کار ممکن نیست. در ضمن، کودکان در این سنین می توانند با افراد مختلف، به صورت های متفاوتی صحبت کنند.

تغییراتی که در سنین قبل از دبستان در کار زبان آموزی صورت می گیرد، اساس پیشرفت های بعدی کودک را در طول سال های دبستان تشکیل می دهد. مثلاً، کودکان در مدرسه خواندن و نوشتن را یاد می گیرند. برای انجام این قبیل کارها هم لازم است واژه ها را جایگزین کنند و بیاموزند که معنا و جایگاه یک واژه چیست. آنان باید در همین سنین، با الفبا و صدای هر حرف هم آشنا شوند. در سنین بالاتر دبستانی، تغییر دیگری در زمینه آنچه کودکان درباره واژه ها می اندیشند صورت می گیرد. به این معنا که کمتر به اعمال و ابعاد ادراک خود متکی می مانند و بیشتر به جنبه تحلیلی واژه ها توجه می کنند.

منبع: روان شناسی تربیتی، نوشته: جان دبلیو. سانتراک، مترجم: حسین دانشفر، تهران: مؤسسه خدمات فرهنگی رسا ۱۳۸۷



تهیه شده در کانون توسعه فرهنگی کودکان

به کوشش: فرمهر منجزی - شاهده سعیدی

حروفچینی و صفحه آرایی: الهام تاجیک

نشانی: خیابان استاد مطهری، خیابان فجر، کوچه کامیاب، پلاک ۳

تلفن: ۸۸۸۲۷۰۳۵

تلفکس: ۸۸۳۴۴۴۶۵

شماره ثبت: ۱۵۳۱۱

Web site: [www.ccdc.ir](http://www.ccdc.ir)

Email: [info@ccdc.ir](mailto:info@ccdc.ir)